

Pokrok - idea

Je známo, s jakou vehemencí prof. Komárková kritizovala a odmítala myšlenku pokroku. Je však nutné si náležitě uvědomit, jak ji definitivně chápala, a pak sledovat, jak ji nenápadně někdy rozšiřovala a jindy naopak dodržovala. Pokud jde o přesné vymezení, najdeme je třeba v knížce „B. Komárková a její hosté“ na str. 29: „Víra v pokrok předpokládala, že stále ubývá záporu a přibývá kladu.“

Toto vymezení trpí některými nedostatky (které ovšem pak umožňují ono přesouvání nejen důrazů, ale přímo spolu-významů). Především je snadno napadnutelné už jen uváděním příkladů, jak někde v nějaké situaci naopak přibývá něčeho „negativního“, aniž by to byl nějak vyváženo nárůstem něčeho „pozitivního“. A protože takové příklady (a ovšem i příklady opačné) je možno uvádět takřka donekonečna, je zřejmé, že se nemůžeme spokojit s náhodnými, ze širších kontextů vyňatými situacemi a úseky dění, ale musíme vždy nějak směřovat k jakési celkovosti nebo vysloveně k úplnosti celku všeho. Tím je ovšem idea pokroku vyhnána takřkajíc do extrému - a tím se pak nutně vymyká jakékoli možnosti ověřování, ba dokonce jen nějakého argumentování.

V brněnských diskusích se to pak skutečně objevovalo (např. poukazech ke konci obyvatelnosti naší planety nebo dokonce konci Vesmíru, apod.). Ale jedna široká souvislost, a to také přímo kosmická (nebo alespoň planetární) zůstávala v těch diskusích nepovšimnuta. Byla to tematika, hojně diskutovaná zejména po (druhé) válce, v padesátých a ještě šedesátých letech (pak už jsem to tolik nesledoval, tak nevím, zda to zcela utichlo. Šlo to velmi důležité rozpoznání a poukázání na to, že vedle všech entropických změn, týkajících se všech úrovní, ale nápadných zejména v běžné lidské praxi (nicméně ve fyzice velmi zdůrazněných již v druhé větě termodynamické a v závěrech z ní vyvozovaných), existují přinejmenším na naší planetě po řádově stejnou dobu nepřehlédnutelné změny opačné, totiž negativně entropické či negentropické. A právě ta negativní entropie si zaslouží naši mimořádnou pozornost. Obecně platí, že věci mají tendenci stárnout, chátrat, upadat - ale to všechno je přece možné jen za předpokladu vzniku toho, co vlastně stárne, chátrá a upadá, a především kde se to v té své ještě nezchátralé, neupadlé a mladé, nové podobě vzalo (a odkud se to vždy znovu bere dál a ještě asi nějakou dobu bude i dál brát). Skutečnost „pokroku“ je zcela nepochybná, pokud se soustředíme na ten negentropický spád; to, že zase naopak věci upadají, nemůže fakt oné negentropie popřít ani vyvrátit. Zároveň však z toho je zřejmé, že ona negentropie není jedinou ani nutně převládající tendencí všeobecného dění ve vesmíru, že tedy samozřejmě existují také jevy opačného směru. A v té či oné konkrétní situaci, úže nebo naopak velmi široce pozorované a zkoumané, můžeme být svědky jak jednotlivých pokroků, tak i jednotlivých úpadků. Nemůže však nicméně být pochybností o tom, že negentropické změny jsou schopny na sebe dlouhodobě navazovat a že tedy představují jakousi velmi dlouhodobou bázi pro možný (jen možný!) pokrok.

(Písek, 060221-4.)